

MUHBA MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA

MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA
MUHBA

**MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA (MUHBA)**
Plaça del Rei, s/n.
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Fax: 93 315 09 57
museuhistoria@bcn.cat
www.museuhistoria.bcn.cat/quarhis

quarhis 11

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II · ANY 2015 · N.11 · ISSN 1699-793X
248 PÀGINES · BARCELONA

Ajuntament
de Barcelona

Editor:
Museu d'Història de
Barcelona (MUHBA)
Institut de Cultura
Ajuntament de Barcelona

Director MUHBA:
Joan Roca i Albert

Direcció Quarhis:
Julia Beltrán de Heredia

Secretària de redacció:
Vanesa Triay

Consell de redacció:
Xavier Aquilué (MAC)
Julia Beltrán de
Heredia (MUHBA)
Josep Guitart (UAB)
Josep M. Gurt (UB)
Albert López (DiBa)
Magí Miret (GC)
Carme Miró (ICUB)
Miquel Molist (UAB)
Isabel Rodà (UAB)

Avaluadors externs:
Luis Caballero Zoreda
Carmen Fernández Ochoa
Sauro Gelichi
Jean Guyon
Simon Keay
Bernat Martí
Lucy Vallauri
Desiderio Vaquerizo
Giuliano Volpe

Control gràfic:
Emili Revilla

Disseny gràfic:
PFP
(Quim Pintó,
Montse Fabregat)

Realització:
Edicions Hipòtesi, SL

Impressió:
Índice Arts Gràfiques, SL

Imatges de la coberta:
José Luis Biel-MMB
i Noemí Nebot Pich

ISSN
1699-793X

Dipòsit legal
B-9715-2005

© dels textos els autors
© de l'edició

**Museu d'Història
de Barcelona**
Institut de Cultura,
Ajuntament de Barcelona
Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Fax: 93 315 09 57
[www.museuhistoria.bcn.
cat/quarhis](http://www.museuhistoria.bcn.cat/quarhis)

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II·ANY 2015·NÚM.11·ISSN 1699-793X
248 PÀGINES · BARCELONA

**Ajuntament
de Barcelona**

9-11	PRESENTACIÓ. OBERTURA DE CAMP JOAN ROCA I ALBERT
12-13	EDITORIAL JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO
ENTERRAR-SE AL DAVANT DEL MAR	
16-64	LES NECRÒPOLIS DE LES DRASSANES REIALS DE BARCELONA (SEGLES I-VII) ESTEVE NADAL ROMA
51	ANNEX 1. Llits funeraris d'os dels segles I i II dC ESTEVE NADAL ROMA I ISABEL PELLEJERO USÓN
59	ANNEX 2. Estudi arqueobotànic de la necròpolis de les Drassanes Reials RAQUEL PIQUÉ I HUERTA I MARC FERRÉ I TRIÁS
66-78	LA POBLACIÓ ROMANA A <i>BARCINO</i> A TRAVÉS DEL JACIMENT DE LES DRASSANES. DADES ANTROPOLÒGIQUES, DEMOGRÀFIQUES I CULTURALS M. EULÀLIA SUBIRÀ I DE GALDÀCANO
NOTES I ESTUDIS	
82-96	EVIDÈNCIES ARQUEOLÒGIQUES DE LES COMUNITATS HUMANES EN LA TRANSICIÓ DEL III AL II MIL·LENNI CAL BC AL PLA DE BARCELONA ANNA GÓMEZ BACH I ANNA BORDAS TISSIER I SERGIO ARROYO BORRAZ I JOSEFA HUERTAS ARROYO I JORDI AGUELO MAS I ALBERT VELASCO ARTIGUES I JAVIER GONZÁLEZ MUÑOZ I JORDI NADAL LORENZO I MARIA SAÑA SEGUÍ I MIQUEL MOLIST MONTAÑA
98-124	ELS JACIMENTS DE L'ESTACIÓ DE LA LAV A LA SAGRERA I EL DE L'HOSPITAL DE LA SANTA CREU I SANT PAU: APROXIMACIÓ A L'ESTUDI DE L'EVOLUCIÓ DEL POBLAMENT RURAL D'ÈPOCA IBÈRICA AL PLA DE BARCELONA ISABEL PEREIRA HERNÁNDEZ I CONXITA FERRER ÀLVAREZ I FRANCESC ANTEQUERA DEVESA
126-146	NOVETATS SOBRE EL FÒRUM DE <i>BARCINO</i> : LA CÚRIA I ALTRES EDIFICIS PÚBLICS JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO
148-162	EL CONSUM DE TABAC ENTRE ELS PESCADORS D'ÈPOCA MODERNA. NOVES DADES RELATIVES AL CONJUNT DE PIPES DE CERÀMICA TROBADES A BARCELONA MIKEL SOBERÓN RODRÍGUEZ
164-182	LA CÉRAMIQUE CATALANE DU XVe AU XVIIe SIÈCLE EN PROVENCE ORIENTALE. RELECTURE ET NOUVEAUX APPORTS DES CONTEXTES MARITIMES. GAËLLE DIEULEFET
184-199	LA BOTIGA DE JOSEP BARBA: UN TERRISSER A LA BARCELONA DEL SEGLE XVIII NOEMÍ NEBOT PICH
NOTICIARI	
202-204	PROJECTE PREHISTÒRIA AL PLA DE BARCELONA
205-206	PLA <i>BARCINO</i> . LA MURALLA ROMANA ENTRE LES TORRES 27 I 28. RESULTATS ARQUEOLÒGICS
207-209	PLA <i>BARCINO</i> . LA BASÍLICA DELS SANTS MÁRTIRS JUST I PASTOR: LA CIUTAT CRISTIANA I VISIGODA
210	LA RECUPERACIÓ DE LES PINTURES MURALS ROMANES DE LA <i>DOMUS</i> DEL CARRER D'AVINYÓ, 15
211-213	TÈCNiques CONSTRUCTIVES I ARQUITECTURA DEL PODER AL NORD-EST DE LA TARRACONENSE. METODOLOGIA DE REPRESENTACIÓ I PARÀMETRES ANALÍTICS PER A LA COMPRESIÓ DELS PROCESSOS EVOLUTIUS ENTRE L'ALT IMPERI I L'ANTIGUITAT TARDANA. ACTIVITAT DUTA A TERME EL 2013-2104.
214	CONVENI AMB LA UNIVERSITAT DE BARCELONA PER A L'EXCAVACIÓ DELS JARDINS DE VICTORIA DE LOS ÁNGELES
215-217	BIBLIOGRAFIA PUBLICADA SOBRE ARQUEOLOGIA DE BARCELONA
219-226	TEXTOS EN CASTELLANO. SÍNTESIS
227-234	ENGLISH TEXT. SUMMARY
235-242	TEXTES EN FRANÇAIS. RÉSUMÉ
243-247	NORMES DE PRESENTACIÓ D'ORIGINALS A QUARHIS

NOTICIARI

La muralla romana de la colònia és un element identificador de *Barcino*, ja que se'n conserva i se'n veu una gran part. És per aquest motiu que uns dels objectius principals del Pla *Barcino* és poder recuperar la monumentalitat de la cortina defensiva i poder fer el passeig de Muralla¹.

Com ja s'ha assenyalat en diferents articles², una de les intervencions arqueològiques més potents en relació amb la muralla ha estat la del carrer del Sotstinent Navarro, a l'espai que ocupen les torres 27 i 28 i la línia de fortificació. La intervenció arqueològica es va iniciar al final de 2012 i ha destacat per la seva exhaustiva potència estratigràfica des del segle XIX fins a nivells fundacionals de la ciutat romana de *Barcino*.

En un primer horitzó cronològic s'han documentat les restes d'estructures més modernes amb una atribució cronològica del final del segle XIX. Formaven part de les fonamentacions dels edificis, de les antigues finques 14 i 16 del carrer del Sotstinent Navarro, que van ser construïts l'any 1845³. Part de la construcció d'aquests edificis va afectar les estructures arqueològiques i els estrats més antics, sobretot a la part central del solar amb la presència de soterranis de captació d'aigua. Com a curiositat, aquests dipòsits arriben a la cota -2 m s.n.m.

A partir de l'estudi històric del solar, sabem que la construcció dels habitatges de mitjan segle XIX va destruir part d'edificacions anteriors, on s'han trobat indicis d'època moderna d'entre els segles XVI i XVIII. En el tram més proper a la baixada del Caçador resta part de la traça d'aquesta època que va ser destruïda amb l'obertura de la Via Laietana. Destaquen tres pous relacionats amb l'habitatge. Per la documentació històrica és coneguda la importància d'aquest indret de la baixada del Caçador i de l'antic carrer de Basea pels pous vinculats a l'antiga família Cassador.

En relació directa amb aquest paisatge urbà, es va poder localitzar un petit tram de llambordes de pedra de Montjuïc que formava part de l'antic carrer de Basea. Fent un salt cronològic fins a mitjan segle XIII, coneixem l'ordenança municipal d'aprofitar la muralla i les torres romanes per a la construcció de cases grans o palauets. Aquesta legislació segurament el que feia era normalitzar una pràctica que ja era recurrent: l'aprofitament de la fortificació romana per als grans casals en alguns sectors de la ciutat. Com a exemple, a les torres 24 i 23, l'arc apuntat del segle XIII sobre el qual recolza el palau de la comtessa de Palamós. Dins del solar s'ha exhumat un seguit d'estructures que corresponen a l'ampliació d'un casal o habitat situat a les finques núm. 14 i 16 del carrer del Sotstinent Navarro. Principalment es tracta d'uns murs d'ampliació d'una edificació anterior, entre els quals destaquen uns pilars a una distància equidistant. S'han descobert diversos retalls amortitzats al segle XIII, que deuen marcar també un sector d'emmagatzematge dins de la construcció. En la intervenció arqueològica

Figura 1

Estructures romanes documentades a la intervenció.

[fotografia: Jordi Ramos]

efectuada, també hem documentat les restes arqueològiques d'un possible casal o palau d'època altmedieval. Entre els segles VIII i XII aquest paratge devia ser un indret productiu, tenint en compte els retalls atribuïbles a sitges per a l'emmagatzematge agrícola, vinculat segurament a les restes de murs i pilars que configuren part d'un casal o palau construït entre els segles XI i XII. Dins del món romà baiximperial (segles III-VII), al sector sud de la torre romana 27 fins a la totalitat de la torre 28, s'ha descobert part d'un estrat d'anivellació del segle VI dC. Aquesta troballa ens permet saber que fora muralla existia un possible vial o nivell d'ús (informació fins ara inèdita). A més, s'hi relaciona un mur de dimensions importants i que, paral·lel a la torre 28 i a una dis-

*cmiro@bcn.cat Servei d'Arqueologia de Barcelona.

1. Llinàs i Carmona, J. 2013. *Proposta d'actuació a l'entorn de la muralla de Barcelona, per encàrrec de l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona*. Treball inèdit.

2. Miró, C. 2013. "Pla *Barcino*. La recuperació del patrimoni defensiu: la muralla romana". *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona*. Època II, 9. Museu d'Història de Barcelona. Institut de Cultura. Barcelona. pp. 198-199.

Miró, C. 2014. "La muralla romana en el marc del Pla *Barcino*. Projectes i resultats de l'any 2013". *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona*. Època II, 10. Museu d'Història de Barcelona. Institut de Cultura. Barcelona. pp. 205-206.

3. Caballé, F.; González, R. 2012. *Estudi històric-arquitectònic de les finques del carrer Sotstinent Navarro, 14-16*. Barcelona. Treball inèdit.

tància d'uns quatre metres, discorre al llarg de la muralla entre les torres. La seva utilitat s'està estudiant i podria marcar el nivell d'ús comentat, a més de contenir les aigües d'una possible inundació dels cursos d'aigua propers. Segurament aquest mur va ser construït pels volts del segle VII. En aquest període s'ha documentat part del paviment d'ús o de circulació del final del segle III dC, vinculat amb la segona fortificació de la ciutat de *Barcino*⁴. Les motllures de la base de la torre foren visibles des del final del segle III fins al segle V, i posteriorment, amb la creació d'un nou nivell d'ús, es van cobrir. Es va poder documentar que la muralla romana del final del segle III dC estava excavada al nivell geològic, mentre que les torres romanes estaven assentades sobre rebliments d'època romana altimperial. Els resultats arqueològics han pogut establir la presència del fossat d'època romana baiximperial. Al final del segle III dC, el fossat devia estar més desplaçat cap a l'actual carrer del Sotstinent Navarro, ja que s'havia anat cobrint el gran retall a la part més pròxima a la muralla i havia cobert les estructures romanes documentades en una fase més antiga. Es devia anar reomplint al llarg dels segles IV i V, i alguns indicis de principi del segle VI apunten a l'ús de l'espai per a conreus.

Pel que fa a la darrera fase d'excavació, s'ha pogut determinar que a l'entorn de la fundació de *Barcino*, l'any 10 dC, el fossat ja havia estat construït perquè trobem els primers residus abocats dins del gran retall exhumat. Posteriorment s'hi anaren aportant terres i residus orgànics fins que, al final del segle I dC, a la part més pròxima a la muralla, ja estava totalment reblert.

Aquest darrer fet va comportar la construcció de diferents estructures, la funció de les quals està en estudi, però podria tractar-se d'un sector productiu aprofitant els recursos pròxims, el mar, o unes construccions relacionades amb el control per al proper front marítim. Més tard i fins al començament o mitjan segle II dC, aquestes estructures es

Figura 2
Documentació
del fossat d'època
fundacional.
[fotografia: Jordi
Ramos]

devien amortitzar, i algunes aprofitar per construir un gran espai, els murs del qual conserven pintures. Prop d'aquest hàbitat o lloc de control, i aprofitant un basament de pilar, es va construir una habitació que podria formar part del que interpretem com una mena de magatzem a partir de les restes orgàniques que s'estan analitzant.

Cal esmentar que ja ben entrat el segle III dC aquestes estructures van ser eliminades a la cota del basament de la muralla, i que posteriorment, ja al final del segle III dC, s'hi va construir el nivell d'ús per damunt associat a la segona fortificació de *Barcino*, com ja hem esmentat.

4. Recentment s'ha publicat aquesta datació sobre la muralla romana, que ha estat reafirmada en aquesta actuació. Ravotto, A. 2014. "La muralla romana de Barcelona, una empresa de finals del segle III". *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona*. Època II, 10. Museu d'Història de Barcelona. Institut de Cultura. Barcelona. pp. 140-162.